
Ontwikkeling of verval

De spoorwegen dragen bij aan modernisering en economische en sociale ontwikkeling. In lager ontwikkelde landen voelde Kuyper weemoed. Zeker landen die een rijk verleden hebben, zoals Klein-Azië, Griekenland of Sicilië, waren voor Kuyper een bijzondere ervaring. Door een laag niveau van nijverheid, handel, landbouw of mijnbouw slaagden deze landen er niet in zich te ontworstelen aan de greep van de armoede, iets waar de bevolking onder leed. In Syrië en Griekenland zag Kuyper de negatieve gevolgen van internationale inmenging: Syrië kon niet meekomen op de Europese markt, terwijl Griekenland grote buitenlandse schulden had.⁴² Toch was hij niet helemaal zonder hoop. Een mooi voorbeeld vormt Sicilië. Kuyper constateerde armoede, verval en een negatieve invloed van de Maffia. Daartegenover proefde hij in Palermo echter een ander gevoel: hem trof de gezonde stemming, soberheid en netheid van de Siciliaan. Als Palermo zijn stempel zou drukken op het Siciliaanse leven, koesterde Kuyper hoop 'of er voor een volk met zoo veelszins goede qualiteiten, niet nog een beter toekomst dagen zal.'⁴³ Ook Spanje deed het in Kuypers ogen goed, hij zag een groei van de handel, verbetering van de internationale handelspositie en bloei van kunsten en wetenschappen. Dit gaf Kuyper het idee dat Spanje zijn historische loop nog niet had volbracht, en dat er voor dit volk nog toekomst zou zijn weggelegd.⁴⁴

Waardering moderniteit

In zijn waardering voor de moderniteit nam Abraham Kuyper een ambivalente houding in. Enerzijds stond hij kritisch tegenover de liberale zeden en moraal, wat ook duidelijk naar voren komt in *Ons Program*.⁴⁵ De oordelen van Kuyper over de zedelijkheid hebben we al eerder in dit artikel verkend, maar in de confrontatie met Europese invloeden krijgt het verval van de moraliteit een extra lading. Dit blijkt goed uit het volgende citaat over Caïro:

In Caïro verzinkt het Oostersche leven steeds meer in den stroom van het Europeeschen leven en behoudt het alleen in zooverre nog, op droeve wijze, zijn Oostersch type, dat de zedelijkheid er op een zeer lagen trap staat. De Oostersche zinnelijkheid en het Europeesche geld maken in dit opzicht Caïro tot een der meest beruchte plaatsen. (...) Het is een zonestad van de meest booze soort.⁴⁶

Elders sprak Kuyper zijn waardering uit voor het voortbestaan van de oude Oosterse Egyptische volksaard. Hij was dus *tegen* een te grote Europese inmenging in de volksaard en moraliteit van Egypte. Daartegenover staat dat hij positief spreekt over de bereikte

⁴² Ibidem, I, pp. 420-421.

⁴³ Ibidem, II, p. 278.

⁴⁴ Ibidem, II, p. 425.

⁴⁵ Kuyper, *Ons Program*, pp. 251-263.

⁴⁶ Kuyper, *Om de Oude Wereldzee*, II, pp. 61-62.